

Taistelu perintökirjasta 1760–1772

Rusthollari Sakari Bucht vastaan Mikkolan isännät Jaakko Mikonpoika ja Aatami Heikinpoika

Kallion rustholli ja Mikkolan talo olivat kököttäneet pitkään kylän ainoina taloina kallioisen mäen päällä jo 1600-luvun alusta alkaen. 1680-luvulla voimaan tulleen jakopalkkalaitoksen mukaisesti Mikkola oli pysyvästi määrätty rusthollin aputilaksi eli augmentiksi, joka maksoi veronsa rusthollille osakorvauksena ratsukon varustamisesta. Vuonna 1760 rusthollari Sakari Bucht osti yllättäen Mikkolan itselleen käyttäen hyväksi kruununtilojen muuttuneita perinnöksiostosäädöksiä. Tästä alkoi isäntien välinen 12-vuotinen taisto Mikkolan omistuksesta. Sen päätyttyä mikään muu ei muuttunut, paitsi että Mikkolan vahvistettiin olevan itsenäinen perintötila.

Kiistaa on käsitelty Turun hovioikeudessa. Valitettavasti jutun asiakirjat ovat tuhoutuneet Turun palossa 1827. Onneksi Seija Juntunen löysi Riksarkivetista Ruotsista Kamarikollegion päätökseen perinnöksiostosta. Sattumalta Seija löysi Kujanpään talon vanhojen asiakirjojen joukosta myös Kamarikollegion myöhemmän selvityksen tilojen aiemmista vaiheista. Näiden asiakirjojen avulla saa kohtuullisen hyvän kuvan kiistan pääpiirteistä.

Perinnöksiosto ja perintökirja

Talonpoikaiskylissä oli aikoinaan aina 1900-luvulle asti omistusoloiltaan eli maanluonnoltaan kahdentyypisiä tiloja: **perintötiloja** (skatte hemman) ja **kruununtiloja** (krono hemman). Perintötila oli talonpojan omistama tila ja sen voi myydä, pantata tai jakaa perintönä. Kruununtila oli kruunun omistama tila ja sen viljelijällä oli tilaan vain hallintaoikeus vuotuisia veroja vastaan. Tilaa ei voinut antaa perinnöksi, mutta hallintaoikeus oli varsinkin 1700-luvulta alkaen perinnöllinen.

1500-luvulla suurin osa maatiloista oli perintötiloja. Monet katovuodet ja sodat johtivat myöhemmin siihen, että osa tiloista ei pystynyt maksamaan veroja ja ne takavarikoitiin kruunun omaisuudeksi. Kruununtiloja olikin 1700-luvun alkupuolella enemmän kuin perintötiloja.

Kun kruunulla oli (silloinkin) jatkuva rahapula, keksittiin, että lisätuloja saadaan myymällä kruununtiloja perintötiloiksi^{*)}. Tätä tapahtumaa sanottiin **perinnöksiostoksi** (skatteköp) ja ostajalle annettiin **perintökirja** (skattebrev) todistukseksi omistusoikeudesta. Ostos lopullinen hyväksyjä ja perintökirjan antaja oli Ruotsin tuon ajan valtiovarainministeriö eli Kamarikollegio maaherran esityksestä.

Ostaja voi alun perin olla kuka tahansa, mutta asukkaalla oli etuosto-oikeus. Kruununtilallisilla ei tässä vaiheessa ollut kovin suurta intoa perinnöksiostoon, kun kauppahinta vastasi tyypillisesti kuuden vuoden maaveroa ja vuotuiset verot piti maksaa kuten ennenkin. Kauppa vilkastui, kun muutamille ulkopuolisille ryhmille annettiin etuosto-oikeus. Tällainen etuosto-oikeus annettiin mm. ruukeille ja muille teollisuuslaitoksille näiden puutavaran saannin turvaamiseksi.

Tämän tapauksen kannalta merkittävin oli 1756 rusthollareille annettu etuosto-oikeus kruununtilana oleviin aputiloihin (augmentteihin), jos rustholli ja aputila ovat keskenään yhteisnautinnassa (sarkajako, yhteismetsät) tai sijaisivat peninkulman sisällä toisistaan.

^{*)} Petri Talvitie, *Taistelu perintökirjasta, Talonpojat, aateli ja kruununtilojen perinnöksiostot 1700-luvun Suomessa ja Ruotsissa*. Helsinki 2020.

Kallion kylässä toteutuivat juuri nämä ehdot; Bucht-suvun rustholli ja sen aputila (Mikkola) olivat viereisiä naapureita ja viljelivät yhdessä sarkajaossa olevia peltolohkojaan.

Sakari Sakarinpoika Bucht ostaa Mikkolan

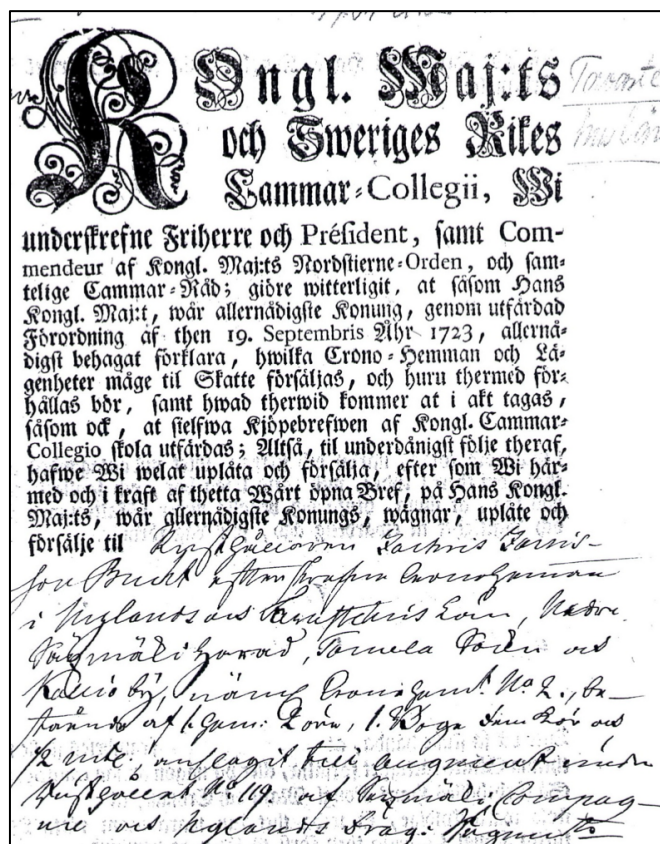
Kallion rustholli oli perintötila, mutta aputila Mikkolan maanluonto ei ollut täysin selvä; se oli maakirjassa merkitty välillä kruununtilaksi, mutta toisinaan myös perintötilaksi. Rusthollari Sakari Sakarinpoika Bucht käytti tilannetta hyväkseen ja osti Mikkolan etuosto-oikeuden nojalla vuonna 1760. Seuraavassa ote Kamarikollegion päätöksestä:

KUNINKAALLISEN MAJESTEETIN JA RUOTSIN VALTAKUNNAN KAMARIKOLLEGIO, ME ALLEKIRJOITTANEET VAPAAHERRA JA PRESIDENTTI, SEKÄ KUNINKAALLISEN MAJESTEETIN POHJANTÄHTI-RITARIKUNNAN KOMENTAJA JA KAIKKI KAMARINEUVOKSET TEEMME TIETTÄVÄKSI, ETTÄ KUTEN HÄNEN KUNINKAALLINEN MAJESTEETTINSA, MEIDÄN KAIKKEIN ARMOLLISIN KUNINKAAMME, ON ASETUKSELLA 19. PÄIVÄLTÄ SYYSKUUTA 1723 KAIKKEIN ARMOLLISIMMIN HALUNNUT JULISTAA, MITKÄ KRUUNUN TALOT JA TILAT VOIDAAN MYYDÄ PERINNÖKSI, JA KUINKA NIIDEN KANSSA PITÄÄ MENETELTÄMÄN, SEKÄ MITÄ SIINÄ ON HUOMIOON OTETTAVA, SAMOIN KUIN, ETTÄ ITSE (PERINNÖKSI-OSTOKIRJA TULEE NYT KUTEN ENNENKIN KUNINKAALLISEN KAMARIKOLLEGION TOIMESTA LAATIA. SIIS, SEN ALAMAISENA SEURAUKSENA, OLEMME ME HALUNNEET LUOVUTTAA JA MYYDÄ, JONKA MUKAISESTI ME TÄTEN JA TÄMÄN AVOIMEN KIRJEEN VOIMASTA, HÄNEN KUNINKAALLISEN MAJESTEETTINSA, MEIDÄN KAIKKEIN ARMOLLISIMMAN KUNINKAAMME PUOLESTA, LUOVUTAMME JA MYYMME

rusthollari Sakari Sakarinpoika Buchtille jäljempänä kirjoitetun kruununtilan Uudenmaan ja Hämeen läänissä, Sääksmäen alisessa kihlakunnassa, Tammelan pitäjässä ja Kallion kylässä, nimittäin kruununtilan n:o 2, joka käsittää yhden tilan, kaksi äyrinmaata, yhden jousen, viisi lehmää ja ½ manttaalia, julkisesti ilmoitettu Sääksmäen komppanian ja Uudenmaan rakuunarykmentin rusthollin n:o 119 augmentiksi.

Perintötilallisen sukulunastuksella ja oikeudella nauttia ja hallita

Kuudellakymmenelläkuudella taalerilla ja 18 äyrillä hopeassa, jotka hän on oikein suorittanut ja maksanut läänin rahastoon väliaikaisen läänin rahastohoitajan Carl Gustaf Helleniuksen tänne 18. joulukuuta 1760 jättämän alkuperäisen kuittin mukaan.

Sen tähden luovuttaa Hänen Kuninkaallinen Majesteettinsa sekä Ruotsin Kruunu edellä mainitun

Kruunun augmenttitilan n:o 2, käsittäen 1 tilan, 2 äyrinmaata, 1 jousen, 5 lehmää ja ½ manttaalia Kallion kylässä, Tammelan pitäjässä, Sääksmäen alisessa kihlakunnassa, sekä Uudenmaan ja Hämeen läänissä, ja antaa sen rusthollari Sakari Sakarinpoika Buchtille ja tämän vaimolle.

Varmemmaksi vakuudeksi on tämä vahvistettu Kuninkaallisen Majesteetin ja valtakunnan Kamarikollegion sinetillä sekä meidän omakätisillä allekirjoituksillamme.

Tukholmassa 24. päivänä marraskuuta vuonna tuhatseitsemänsataakuusikymmentäyksi Meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen armorikkaan syntymän jälkeen.

Präsident Carl Fredrik von Höpken et al.

Kiistan jatkovaiheet ja lopputulos

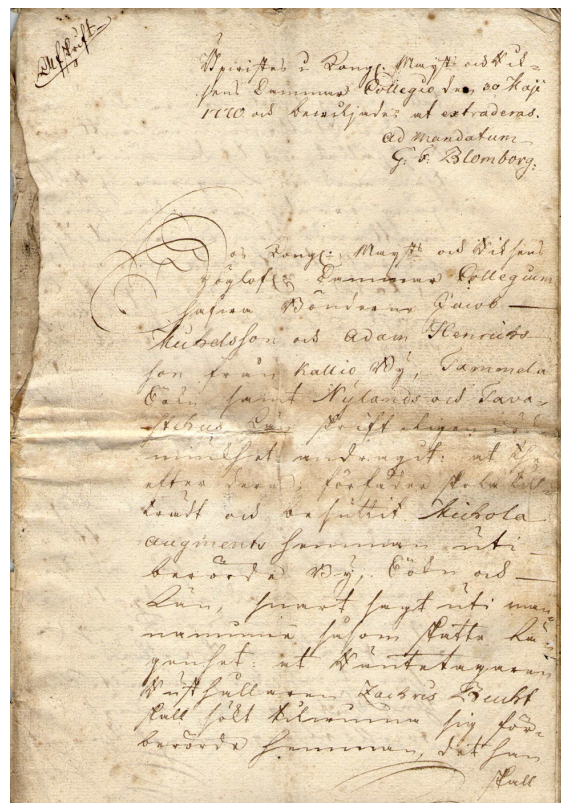
Ikivanhaan tapaan Mikkolan isännät ”kävivät kuninkaissa” eli vetosivat kuninkaaseen perinnöksioston kumoamiseksi. Tämä ilmeisesti onnistuikin, mutta kiista palautettiin alioikeuksien käsiteltäväksi. Monien kärjäkierrosten jälkeen Mikkolan isännät hävisivät, mutta he valittivat vielä Turun hovioikeuteen. Tämä halusi selvittää asian perinpohjaisesti ja vaati, että Kamarikollegiolta anotaan perusteellista selvitystä tilojen vaiheista 1640-luvulta alkaen.

Kujanpään talosta löytynyt vanha asiakirja on jäljennös tästä Kamarikollegion selvityksestä. Suomennettuna se kuuluu näin:

Esitetty Kunink. Majesteetin ja Valtakunnan Kamarikollegiossa 30. toukokuuta 1770 ja hyväksytty ulosannettavaksi.

Kunink. Majesteetin ja Valtakunnan korkea-arvoisessa Kamarikollegiossa ovat talolliset Jaakko Mikonpoika ja Aatami Heikinpoika Kallion kylästä, Tammelan pitäjästä sekä Uudenmaan ja Hämeen läänistä nöyrästi kirjallisesti esittäneet seuraavaa:

- *Heidän esi-isänsä ovat aikanaan saaneet haltuunsa ja hallinneet Mikkolan augmenttitilaa jo lähes miesmuistin ajan perintötilana.*
- *Verotulojen saaja, rusthollari Sakari Bucht, on kuitenkin yrittänyt lunastaa itselleen mainitun tilan väittämällä sen olevan kruununtila, joka kuuluu rusthollin perintötilaoikeuden piiriin.*
- *Tämän tavoitteen saavuttamiseksi hän on piinannut heitä pitkäaikaisella oikeudenkäynnillä, joka – vaikkakin uuvuttava – heidän on kuitenkin ollut pakko kestää estääkseen täydellisen perikadon.*

- *Hänen Kunink. Majesteettinsa on armollisesti kumonnut koko perintökirjan, jonka Bucht on hankkinut kyseisen kiistan aikana.*
- *Asiaa on kuitenkin käsitelty uudelleen, mutta heidän tappiokseen se on alioikeuksissa ratkaistu niin, että heidän on täytynyt valittaa ja viedä asia Kunink. Hovioikeuden tutkittavaksi.*
- *Korkeasti kunnioitettu Kunink. Hovioikeus on oheisen pöytäkirjan otteen mukaisesti määrännyt heidät hakemaan Kamarikollegiosta asianmukaista tutkimusta koskien muutoksia, joita on tapahtunut sekä Mikkolan tilan että Kallion rusthollin – jota myös Zachris Svenssonin tilaksi kutsutaan – äyri- ja manttaaliluvuissa sekä veroissa vuodesta 1644 lähtien aina jakolaitosaikaan saakka.*
- *Lisäksi on selvitettävä, mistä vuodesta lähtien tila on ensiksi merkitty perintötilaksi sekä muita oheisen pöytäkirjan otteen määräämiä seikkoja.*

Tämän vuoksi he anovat, että tällainen tutkimus pantaisiin toimeen ja sen tulokset luovutettaisiin heille niin ajoissa, että he voisivat toimittaa tutkimuksen siinä määrääjässä, jonka Kunink. Hovioikeus heille sakon uhalla on asettanut. Koska tämä anomus on siirretty Kunink. Kamarikonttorin arkistoon, on sen nöyränä seurauksena mainitut augmentti ja rustholli otettu tutkittavaksi ja ulosotettavaksi alla olevien vuosien Kunink. Majesteetin ja Kruunun maakirjoista, joissa ne on merkitty seuraavasti:

=====

Luettelo maakirjan otteista

=====

Että edellä mainitut tilat on merkitty ja kirjattu Kunink. Majesteetin ja kruunun maakirjoihin sekä tileihin yllä mainittuina vuosina kaikilta osiltaan niin kuin aiemmin on kirjoitettu. Samoin todistetaan, että kaikki on oikein ulosotettu Kunink. Kamarikonttorin arkistossa Tukholmassa 28. toukokuuta 1770.

Joh. Wimmermark

Kunink. Kamarikonttorin Arkisto

Täten todistetaan, että yllä oleva jäljennös vastaa täysin konttorissa säilytettävää konseptitutkimusta. Kunink. Kamarikonttorin arkistossa Tukholmassa 13. kesäkuuta 1770.

Joh. Wimmermark

Tämäkään selvitys ei vielä ratkaissut kiistan lopputulosta, koska se toimitettiin hovioikeudelle varsinaista päätöksentekoa varten. Tämä päätöksiäkirja on siis tuhoutunut, mutta tieto lopputuloksesta löytyy kuitenkin Mikkolan talon ”puolikkaiden” eli Jaakkolan ja Heikkilän myöhemmistä lainhuudoista, joissa todetaan ”Höglofl Kong. Åbo Hofrätts dom af den 6. Julii 1772 beviste detta Mickola hemman hafwa blifwit för gammalt Skatte förklarar” eli että **Turun hovioikeuden päätös 6.7.1772 todisti tämän Mikkolan talon olevan vanha perintötila.**

Loppu hyvin, kaikki hyvin? Kiistan alullepanija Sakari Sakarinpoika Bucht oli jo tässä vaiheessa luovuttanut rusthollin pojalleen Jaakko Sakarinpoika Buchtille ja kuoli seuraavana vuonna. Hänen perinnöjakokirjassaan 1769 todetaan rusthollin augmenteista ehkä hieman ennakoivasti: ”Lisäksi (rustholliin kuuluu) augmentit, joita on kaksi kappaletta, joista toisen Mikkolaksi kutsutun ja joka sijaitsee tässä kylässä, väitetään olevan vanha perintötila.”

Mikkolan talon nimi tuli edellisestä isännästä Mikko Yrjönpojasta, joka jo 1746 oli jakanut tilan hallintaoikeuden kahdelle pojalleen Jaakolle ja Heikille. Nämä isännöivät kumpikin omaa puolikastaan, joita myöhemmin ruvettiin kutsumaan (Mikkola-) Jaakkolaksi ja (Mikkola-) Heikkiläksi. Edellä mainittu isäntä Aatami Heikinpoika oli siis Mikko Yrjönpojan pojanpoika.